

UNES NOTES SOBRE LA COGONDA , CUEVONDA O CUEVA HONDA DE CIRAT, ALT MILLARS

**Josep Lluís Viciano Agramunt
(Espeleo Club Castelló)**

Les notes que segueixen es fan motivades per l'article sobre la Cogonda publicat en els *Quaderns de Prehistòria i Arqueologia de Castelló*, 37, (Melchor *et al.*, 2019) i per completar les dades d'una part d'ell.

Primer que res, el nostre coneixement de la cavitat fou així, més o menys:

En agost de 1964 gent del grup d'espeleo i escalada del Centre Excursionista de Castelló visita la cavitat. Es recorre quasi tota i se descobreix la sala gran, on es recull algun test de terrissa a mà i part d'una olla medieval islàmica. També alguns testos de terrissa en la sala del gour.

En la visita de tres d'octubre de 1968, també gent del Centre Excursionista, ens adonem de la inscultura ramiforme que hi ha en un bloc partit de l'entrada. Es visita la sala gran (figura 5) per l'accés en gatera inclinada, quasi vertical, i s'ix, després d'una escalada curta, per un pas molt estret que dóna a la boca de la cavitat.

També gent del Centre Excursionista torna a la cova en 15 de juny de 1975. Es recorre part de la cavitat. En la pendent de terra i pedres que cau de la part de la gatera d'accés a la sala gran, es recull un queixal humà i alguns testos de terrissa llisa del Bronze.

En nou i deu de gener de 1988 ja és gent que ha format l'Espeleo Club Castelló els que fan la visita. Es fa bivac en l'interior de la cavi-

tat. Es localitza un altre accés a la sala gran, per la part de la gatera inclinada. Se troben testos de terrissa a mà i medievals islàmics. En la terrassa que domina la sala gran es descobreix una fractura al sostre obstruïda amb cantals encastats. També la caiguda de pedres i terra que senyala que allí hi ha un forat o pas obstruït.

També gent de l'Espeleo torna-hi en 11 de febrer de 1990. Aleshores se descobreix l'accés millor a la sala gran, des de la galeria principal, per sobre uns blocs i un pas laminar. En la terrassa de la sala gran es troba un test de vaset ibèric, (figura 1). Ens adonem dels nivells que assenyalen on va arribar l'aigua

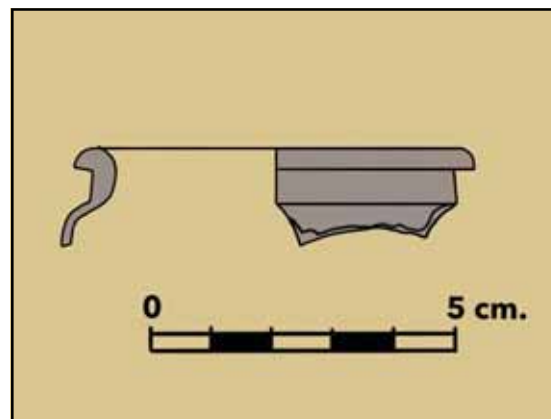

Figura 1: Testet del vaset ibèric.

Figura 2: Boca de la cavitat.

en l'últim negat de la cavitat.

La caiguda de materials, el sostre amb el badall obstruït, la troballa del test de vasat ibèric, etc. van fer que se pensara en una sala a sobre i a fer una desobstrucció, perillosa per ser des d'abaix. La vam iniciar el dia 16 d'agost de 1994, dos membres de l'ECC i uns alumnes de l'I.B. Penyagolosa. Com es podia es feien caure pedres i terra. Eixien testos de terrissa a mà i en un punt on faltaven ixqué el crani humà i alguns ossos més. Restes que es van dipositar al Museu Arqueològic de Borriana.

El dia set d'octubre de 1994 es va seguir la desobstrucció, ara amb l'ajut d'un pal metàl·lic, que permetia provocar els ensorraments sense perill. A poc a poc s'obrí camí. Per sobre la terra on s'havien trobat les despulles humanes sols eixien pedres. Superat el pas s'arribà a una sala, però era la d'entrada. El reompliment llevat era d'uns dos metres d'espessor.

El 26 de setembre de 1998 es torna a la Cogonda, ara gent de l'Espeleo Club amb gent d'ADALL, però sols és una visita parcial de la cavitat, sense res de nou, ni res que recordar.

Notes a l'article.

Segueixen unes notes per aclarir algunes coses més o menys errades de l'article. També, per haver format part del grup que va trobar les despulles humanes, completar les dades i circumstàncies de la troballa, a més d'explicar algunes coses sobre la cavitat.

Així, en la pàgina 170 de l'article diu:

"... debido a la situación de marginalidad y abandono que hoy día presenta la cueva, las tareas de prospección se limitaron a la entrada de la cavidad y su entorno inmediato, pues la mayor parte de la superficie se halla cubierta de basuras, escombros, arbustos y matorrales."

Si no és un avenc, qualsevol cavitat quan t'allunyes de l'entrada millora, més encara quan, com és el cas

de la Cogonda, té zones de mal pas.

A l'incívic sembla que li cal l'ajuda de la gravetat per a que els seus fems arriben al fons de la cavitat, o quasi, mentre que una seguida horitzontal li dóna massa feina i ho deixa.

També en la pàgina 170:

"La Cueva Honda de Cirat está situada en la partida del mismo nombre, ... Donat (1973) referencia el yacimiento con el topónimo de "Cuevonda", por su parte, N. Mesado y J.L. Viciano la nombran como "Cogonda"."

Si has fet treballs de prospecció espeleològica saps que quasi sempre el primer que coneixes d'una cavitat és el topònim, que escoltes de gent que es mouen, o s'han mogut, per la zona prospectada, camperols, pastors i caçadors, i el nom cal anotar-lo com el diuen ells. Així ho vam fer amb la Cogonda, anomenada així en la parla col·loquial de gent de Cirat. Que tots saben que vol dir Cueva Honda, però.

Una mostra sobre això de la toponímia. En una eixida de prospecció en solitari, dos dies, es fa cap al mas de la Fogenta, a Lluçena, aleshores encara molt poblat. Acabat el treball del dia, la gent xarra al carrer. Com que he passat la zona on es troba una de les cavitats que busque, cova del Mosquerí o del Cabeço, ara rebatejada sense massa encert per cova del Mas de Tena, cal reular. Però quan marxe de la masada ja sé que això de Fogenta ve de Foia Argenta, cosa que ells saben per tradició. A la gent que viu sobre un territori cal escoltar-la ...

A la pàgina 171:

“En el año 1994, en una salida del Centro Excursionista de Castelló, S. Cantavella halló ...”

Això del Centre Excursionista de Castelló degué ser una interpretació del Museu Arqueològic de Borriana quan Santiago Cantavella va disposar-hi el crani i els ossos. El grup el formàvem dos membre de l'Espeleo Club Castelló, un d'ells professor de l'I.B. Penyalosa, i uns alumnes de l'institut., com ja s'ha dit. En la notícia del periòdic *Mediterráneo*, dos d'octubre de 1994, es fa referència a açò darrer i no es diu res de l'Espeleo Club i menys del Centre Excursionista.

Més a la pàgina 171:

“El interior se hallaba muy alterado por haberse utilizado como corraliza ...”

La tanca ramadera era del mas proper, ara molt assolat. En ell hi ha espitlleres i una d'elles, contra la llar, encara a l'accés de la cavitat, (figura 3). La llar era la cambra del mas on es feia més vida i així des d'ella es vigilava i tenia cura dels animals tancats en eixa mena de corral.

Amb el mas abandonat va quedar sense funció, però l'hem conegut ocupat per algún pastor aragonés, per l'extrema o serranada, o per fer de sester de la rabera d'algú del poble.

En la pàgina 172, amb la taula 1, la mala lletra de les notes que acompanyen alguns materials fa que la transcripció no siga correcta i apareixen paraules com *después*, *hueso*, *segunda*, *isla*, *cigoña*, etc., quan d'anys totes les notes i escrits de l'autor es fan en la seua llengua i mai en la “del estado”.

A la pàgina 178:

“La inhumación está fechada en la segunda mitad del siglo VIII, ...”

No hi ha inhumació. Les despulles humanes se tiren per un forat vertical que mou de la part del bloc de la inscultura. És com un abocador de tot allò que se vol llevar de la vista i això es va fer amb el crani i parts de l'ossamenta.

I en la pàgina 178:

“Por otro lado, la cerámica de la Edad del Bronce registrada en la cavidad no permite concretar el uso al cual estaría destinada durante esta época.”

Pel que fa al món de les cavitats, no s'ix mai de les d'habitatge o de les sepulcrales, però la vida no és tan simple. El ventall de casos amb deixes d'una ocupació humana és

molt ampli i cal estudiar bé qualsevol despulla per aclarir la seua presència a les cavitats. En el cas de la Cogonda, amb bon espai en la mateixa entrada però amb zones ben amagades, es pot pensar en un ús com habitatge,

Figura 3: Espitllera del mas.

però també d'amagatall en temps revolts.

El de ser una cavitat amagatall té en contra que en temps de temporals amb pluges fortes es nega quasi del tot. En la visita d'11 de febrer de 1990 els nivells de negat es trobaren en la galeria prop de l'entrada, abans de fer el descens del graó, i en la sala gran.

La cavitat

En l'article es nota un desconeixement total de la cavitat i també del lloc de la troballa de les despulles humanes i de les circumstàncies d'aquesta.

S'aprofita la informació del plànol del Centre Excursionista de València, publicat per l'amic Sarrion en el seu article (Sarrion, 1975) i la nota sobre la Cueva de Donat en la GEV. Pel que fa al plànol en ell no ix la sala gran, la més interessant per a la cosa arqueològica, però sí la gatera d'accés a ella. Com ja s'ha dit, la sala es localitza per gent del Centre Excursionista de Castelló en la visita de 1964, després de superar l'estretor de la gatera inclinada. En la visita de 1968 es penetra per la gatera però s'ix per un pas vertical, encara més estret, que dona contra la boca de la cavitat. En visites successives se'n localitzen tres més, d'accessos, un d'ells assolat quasi immediatament a la seua desobstrucció. Per ara el millor és el que se pren de la galeria principal, on per sobre uns blocs i un pas laminar s'arriba a la sala amb prou facilitat.

El desplegament de la cavitat és laberíntic, com se veu en el plànol de l'Espeleo Club Castelló, (Almela, 2011), obra dels germans Almela.

Figura 4: Fractura del sostre obstruïda.

Troballa restes humanes

De la sala gran forma part una terrassa que la domina. En ella se va trobar el test de vaset ibèric, (Viciano, 2000), terrissa a mà amb canaladures lleugeres, etc. A més, en ella hi ha, com ja s'ha dit, un pendís detrític i una fractura al sostre amb cantals encastats en una llargària d'uns tres metres, (figura 4). Això va fer que es pensara que hi podia haver una sala, a sobre, i es va pensar a fer una desobstrucció des d'abaix, perillosa per això. La vam iniciar el dia 16 d'agost de 1994, amb molta precaució. Feiem caure pedres i terra, i a poc a poc vam fer camí. Eixia algun test, poca cosa, i també algun os i el crani humà. Amb aquest no ixqué cap test, però hi havia pedres d'arenisca amb senyals d'ús, possibles percussors, llosetes, etc. Es va recollir alguna mostra.

La desobstrucció es va seguir el set d'octubre de 1994, ara amb l'ajut d'un pal metàl·lic que permetia provocar caigudes de materials sense quasi perill. Arribà un moment que sols eixien pedres i per fi s'arribà a la sala, que per mala sort era la d'entrada. El reompliment llevat fou d'uns dos metres d'espessor, en els dos dies de desobstrucció, com ja s'ha dit.

Algun comentari

La desobstrucció no va eixir com s'esperava. En el sobre d'arxiu de la Cogonda hi ha la nota que es transcriu a continuació i on es veu el que s'esperava d'ella i les possibilitats que és provable que li resten a la cova en la cosa arqueològica:

La desobstrucció final de la Cogonda no resulta exactament com jo esperava. No eixim a una sala gran, amb deixalles arqueològiques i per cap banda ixen els vasos caliciformes, que jo esperava trobar. Val a dir que la cavitat s'ha visitat molt en tots els temps i, a més, ha tingut un ús intens com a tanca ramadera; això comporta, periòdicament, una extracció dels fems i, moltes vegades, amb ells gran part del reompliment arqueològic.

Així, la part més interessant arqueològicament de la cavitat, la sala d'accés, s'ha netejat molt. Per ara les úniques possibilitats d'excavació són els badalls, clots i racons que pugen restar en la sala d'entrada. I, si se vol, el conus de dejecció petit on hem fet la desobstrucció i l'immens que cau de la sala immediata, sala on vam recollir algun test prehistòric i part d'una olla medieval islàmica.

Per a finalitzar, l'encastament dels cantals en el badall del sostre va eliminar un accés directe a la sala gran, amb seguretat molt visible, i això va a favor del caràcter d'amagatall de la cavitat o d'una part d'ella.

Figura 5: Sala Gran.

Bibliografia

ALMELA AGOST, J., (2011): "La Cogonda o Cueva Honda (Cirat, Alto Mijares)". *Berig*, 11. Castelló

MELCHOR MONSERRAT, J.M.; BENEDITO NUEZ, J.; LLIDÓ TORRENT, S.; SANCHIS GIMENO, J.A.; MADRID GARCIA, J.A.; (2019): "Estudio arqueológico y antropológico de los restos humanos de la Cueva Honda de Cirat (Castellón)". *Quaderns de Prehistòria i Arqueologia de Castelló*, 37. Castelló

SARRION, I., (1975): "Restos de la primera Edad del Hierro en la Cueva Honda de Cirat – Cirat (Castellón)". *Lapias*, 2. Valencia

VICIANO AGRAMUNT, J.L., (2000): "Una probable cavitat-santuari ibèrica: la Cogonda (Cirat, Alt Millars)". *Berig*, 4. Castelló